

1. kerüljük az egyenlősít a tanulókkal való bánásmódban és a jutalmazásban;
2. kellő időben reagáljunk, mert a gyors reagálás a másik iránti érdeklődés és bizalom jele;
3. növeljük a tanulók önállóságát;
4. jól időzítve mondjunk véleményt, tisztességes, javító szándékkal;
5. ne fukarkodjunk a dicsérettel, de a közösség előtt akkor tegyük, ha az mindenkinek kedvező.

A hatékony munkát ösztönözni annyit tesz, mint termékeny légkört teremteni, és tanítványaink segítőjévé válni. Állapítsunk meg magas, de elérhető normákat, és várjuk el mindenkitől a teljesítést. Ha lelkesedünk a csoport céljaiért, ha hiszünk tanítványainkban, a csoport is hasonlóképpen viszonyul majd hozzánk.

Ugyanakkor nem tagadhatjuk meg tanítványainktól a hibázás lehetőségét és az abból való okulást. Önállóan oldják meg saját hiányosságaikat, és növeljük teljesítményüket. A jó munkát és a sikereket elismeréssel is jutalmazva nyugtazzuk, de ne riadjunk vissza a negatív visszajelzéstől sem, különben nem fogják észrevenni, hogy teljesítményük elmaradt a várttól.

Serkentsük a csoporton belüli együttműködést és a más csoportokkal folytatott ésszerű versengést. A tanítványok megtanulják a csapatmunkát, támogassák társaik erőfeszítését, segítők és biztassák egymást. A normák teljesítése érdekében tegyük lehetővé köztük a termékeny versenyt, és ha másokkal akarják összemérni erejüket, akkor tegyék ezt más csapatokkal, barátságos szellemben.

A tanulók között is támadnak majd nézeteltérések, mint ahogy minden közös munka során. Azonban csak az alkotó jellegű véleménykülönbséget támogassuk, ez ugyanis serkenti az alkotókészség és újítás vágyát.

Módszertani tapasztalatainkat sikerrel és eredménnyel alkalmazhatják azok az intézmények és csoportok, ahol a munka a helyi nevelési rendszer eleme, ahol a tevékenységek sokszínűek, s ott, ahol tudatos és tervszerű a diákönkormányzat programja, s érték a termelés – gazdálkodás minden megvalósítható variációja.

BÓR JÓZSEFNÉ
Általános Iskola
Kisszállás

Gondolatok a helyi tantervek készítéséről

Alig több mint egy éve került a nevelők kezébe a *Szebenyi Péter és Balla Árpád* által szerkesztett „*Hogyan készítsünk helyi tantervet*” című kiadvány. A segítő célzatú könyv megjelenése óta azonban olyan lényeges változtatási szándékok mutatkoznak és körvonalazódnak a közoktatásügyben, amelyek az egyébként is csak orientáló tanulmányok alapos tartalmi felülvizsgálatát követelik meg. Elég, ha az 1994 júliusában megjelent kormányprogram oktatásról szóló fejezetének azon pontjára utalunk, amely az úgynevezett kerettantervek törvényi szabályozását fogalmazza meg, vagy a napjainkban zajló polémiát említjük a vizsgarendszer mikéntjéről, a vizsgák fokozatairól, successoriusáról, értékéről, valamint az általuk nyert jogosítványokról. Sokat olvashatunk erről manapság a szakirodalomban, folyóiratokban, és hallhatunk prominens személyiségek nyilatkozataiban.

Mindezek ellenére Szebenyi Péter két kérdése, amellyel a könyv bevezető fejezetében indítja metodikusi elképzeléseit, hogy „Kell-e helyi tantervet készíteni?” és „Érdemes-e?” – aktuális maradt. Változatlan ugyanis a helyi tanterv problematikája. Egyetérték Szebenyi Péterrel

abban, hogy *kell* is, *érdemes* is. Az iskolaszervezet az elmúlt pár év alatt főként középfokon nagyon sokszínű lett idő- és műveltség tartalmát, de a fenntartók kilétét illetően is. Hasonlóan sokat változott a gazdasági-társadalmi környezet. A „kell” és „érdemes” megállapításokat én még megtoldom a *szükséges* szóval. Mint ahogy nem vitatjuk ma már a tanulók személyiségében mutatkozó különbségeket, sőt azokat megismerve pozitív személyiségfejlesztésre törekszünk, ugyanígy még két azonos típusú iskoláról sem mondható el, hogy ugyanolyan lakóhelyi, szociális és kulturális környezetben, ugyanolyan szülői elvárások, ugyanolyan személyi ellátottság és tárgyi feltételek mellett dolgozik. Kellenek és szükségesegek tehát a helyi tantervek. Legjobb, ha maga a tantestület írja. Tekintettel arra, hogy a jelenlegi szabályzók szerint erre kötelezni egyetlen iskolát sem lehet, mint a helyi tantervek kimunkálására szükség lesz. A „minták” azonban akkor és csak akkor lesznek helyiek, ha azokat kellő átgondolások, változtatások és átdolgozások után adaptálják csak.

Egyet kell érteni Szebenyivel abban is, hogy a helyi tantervnek tartalmaznia kell:

1. Az iskolai tanítás-tanulás átfogó (globális) tervét.
2. Az egyes tantárgyak anyagát és követelményeit.
3. A tanulás-tanítás alapvető eszközeit.
4. Az ellenőrzés és értékelés rendszerét.

A globális terv készítésénél nem vitatható, hogy a helyi igényekből, az adott lehetőségek-ből és a tanulókkal szembeni elvárásokból – képességek, készségek, magatartási attitűdök vonatkozásában – kell kiindulni, amelyek a célok meghatározásában és az operatív teendők kijelölésében döntő jelentőségűek.

A tantestületek összetételének megfelelően a tanított tantárgyak és azok óraarányainak megvitatása vagy megosztja, vagy összekovácsolja a tanári kart. Ahol komolyan veszik, és alkotó módon nyúlnak a helyi tanterv készítéséhez, ott ez a kérdés alapos vitákra sarkallja majd a kollégákat, amíg konszenzusra jutnak. Általában mindenki nagyon fontosnak tartja a saját tantárgyát, így harcol majd a nagyobb lehetőségekért. Ezt a problémát a szerző által is kifejtett, az oktatási törvényben előírt és majd életbelépő óraszám-korlátozások még inkább fokozzák majd. További nehézségek forrása lehet, ha az ismeretanyag mennyisége, a művelődési tartam, amelyet a most készülő központi vizsgakövetelmények alapvetően megszabnak és behatárolnak, lényegesen nem csökken, vagy a tanítási idő nem növekszik meg.

Az egyes tantárgyak vagy tantárgyblokkok anyagának meghatározása és a helyi követelményrendszer kidolgozása a tantervkészítés neuralgikus pontja lesz. A „mit”, „mikor”, „hogyan” tanítsunk elmélyült kreatív gondolkodást és megfelelő átlátóképességet feltételez nevelőinkről. Nem vagyok biztos abban, hogy ezzel a pedagógustársadalom minden tagja rendelkezik.

„A helyi tantervben elsősorban a követelményeket tervezzük meg ...” – írja, javasolja Szebenyi Péter. Négy fázisát különbözteti meg ennek a folyamatnak:

- az előkészítő szakaszt,
- az analízist,
- a tantárgyi szintézist,
- valamint a tantárgyközi szintézist.

Az előkészítő szakaszban érték döntéseket kell hozni a művelődési anyag kiválasztásában, majd szakmai döntések születnek arról, hogy milyen felépítésű legyen a helyi tanterv.

A döntéseket az anyaggyűjtés követi, majd a kiválogatott, célszerűen felhasználható anyaghalmozat analízis szükséges, hogy szelektálni és rendszerezni lehessen. Mindezek birtokában lehet a hipotetikus tantárgyi követelményeket összeállítani.

Visszatérve az előbb említett kételyemhez, úgy gondolom, hogy még a tantárgyi követelmények kidolgozása is problémát okoz jelenleg pedagógusaink többségének. A tantárgyközi átlátás és gondolkodás még inkább. Igaz, eddig csak a NAT különféle variációit láthatuk, a vizsgatesztet csak szűkebb réteg ismeri meg. Ennek ellenére állítom, hogy a helyi tan-

terv készítésére általában, az ezzel kapcsolatos feladatok teljesítésére tanítóink és tanáraink legnagyobb része nincs felkészülve. Az ismeretanyag kiválasztása, a hozzájuk legalkalmasabb tevékenységi formák megválasztása, a követelmények kidolgozása nagyon komoly szakmai tevékenység, különösen a különböző taxonómikus gondolkodásmódok szerint. Ezzel egyáltalán nem azt kívánom kétségbe vonni, hogy pedagógusaink sokaságának nincsenek alkotó jellegű és nagyobb tanulói teljesítményeket eredményező elképzeléseik saját munkaterületükön. A jó helyi tantervek készítéséhez vagy adaptációjához azonban ehhez lényegesen többre van szükség.

A helyi tanterv készítése kollektív együttműködést feltételez. Az első szinten szaktárgyi munkaközösségekben folyhat a munka, ezt kell követnie a tantárgyblokkos egyeztetéseknek, majd az iskolai szintű összegzésnek. A megfelelő szinteken felkészítést koordinátoroknak kell állniuk. Ha a helyi tantervekkel való munka valóban komoly szándéka az oktatásügynek, márpedig annak kell lennie, akkor késésben vagyunk. Az elméleti felkészítő munkának már szervezeten kellene folynia.

A helyi követelményrendszer kidolgozása azonban másféle kérdőjelet is hagy bennem. Jónak tartom azt az érvényben lévő elgondolást, mely szerint a kilépési pontokon, a negyedik, a hatodik és nyolcadik osztály után központi – objektív, valid, és reliabilis – tesztekkel történjen a tanulók tudásszintjének mérése. A tizedik évfolyam után tegyenek a diákok alapvizsgát – ha meglesz a valódi funkciója –, a tizenkettedik évfolyam után érettségi vizsgát. És közben? Ki léphet át pl. az általános iskola harmadik osztályából a negyedikbe? Erre hivatott a helyi követelményrendszer, hogy ezt eldöntse – állítják a szakemberek, Szebenyi Péter is. Egy iskolán belül ez rendjén is van, én is így gondolom, hiszen negyedikben a tizenévesnek (?) úgyis meg kell írnia a standard tesztet. De mi van akkor, ha a gyermek lakóhelyet és iskolát vált, esetleg nem kiváló képességű, hogy a lehetséges hátrányát behozza. A helyi tantervek egyéni követelményrendszere nem hoz-e hátrányos helyzetbe gyermekeket, rosszabb esetben évis-méltésre, bukással bélyegezve? A kérdés ilyen feltevése lehet túldramatizáltnak tűnő, mégis számolni kellene ezzel is. Egy megoldási javaslat lehetne a következő. Hivatalos bizonyítványt csak a diagnosztizáló, az alapvizsga és az érettségi után kapnának a tanulók. A félévi vagy évfolyam végi értékelés módját pedig minden iskola a saját belátása szerint, a sajátos követelményrendszerének megfelelően szóbelileg vagy számskálán kifejezve hozná a szülők és tanulók tudomására. A megőrzendő bizonyítvány ilyen módon nem életkor, hanem sikeres vizsgateljesítmény függvénye lenne.

Szebenyi nem említi, de nagyon fontos és meghatározó kérdés még az analízis és szintézis munkafolyamataiban, hogy a NAT és a központi kidolgozású vizsgakövetelmények mennyi teret engednek a kötetlen tananyag kiválasztásának, a helyi ismeretek kihasználásának és beépítésének. Az arányoktól is függ, hogy a helyi tantervek differenciálók, felzárkóztatók vagy tehetséggondozók lehetnek-e, ezekre milyen helyi követelményrendszert lehet ráépíteni.

A szerző által felvetett taneszközkérdéshez nincs különösebb hozzáfűznivalóm azon túl, hogy helytelenítem az általános iskolai tankönyvek „piacositását”, és nagyon remélem, hogy a tanulói és iskolai eszközellátásunk a jelenleginél csak jobb lesz.

A legnagyobb mértékben egyetértek a szakirodalom és Szebenyi Péter azon nézetével, amely szerint a helyi tanterveket kontrollálni és értékelní kell – akár évente:

- tartalmuk, logikájuk,
- használhatóságuk,
- gyakorlati hatásuk és
- gazdaságosságuk szerint.

Elsősorban az alkotó tantestületeknek, akár készítették, akár adaptálták. Érdekük. Ezen túl értékelhetik külső szaktestületek és szakemberek is. Az igazi döntőbíró, ha úgy tetszik „jóságmutató” azonban a továbbtanulók sikere vagy sikertelensége lesz.